

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
кафедра міжнародних комунікацій та політичного аналізу

Наталія КАРПЧУК

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
вибіркової навчальної дисципліни
ПРОПАГАНДА В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ
підготовки магістра
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»,
ОПП «Міжнародна інформація та суспільні комунікації»

Луцьк – 2021

УДК 32.019.5:355.451(072)

К 26

*Рекомендовано вченою радою факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 13 від 23 червня 2021 р.)*

Рецензенти **Юськів Богдан Миколайович** – доктор політичних наук,
професор кафедри економіки та управління бізнесом Рівненського
гуманітарного університету

Тихомирова Євгенія Борисівна – доктор політичних наук,
професор кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу
Волинського національного університету імені Лесі Українки

К 26

Карпчук Н.

Методичні рекомендації вибіркової навчальної дисципліни «Пропаганда в системі стратегічних комунікацій»: для студентів галузі знань 29 «міжнародні відносини», спеціальності 291 «міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». – Луцьк, 2021. – 10 с.

Видання містить комплекс завдань: тематику лекцій, перелік теоретичних питань і завдань для практичного аналізу.

Для магістрів галузі знань 29 «міжнародні відносини», спеціальності 291 «міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

УДК 32.019.5:355.451(072)

© Карпчук Н., 2021
© Волинський національний
університет імені Лесі Українки, 2021

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця 1

Найменування показників	Спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	29 – міжнародні відносини; 291 – міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії, міжнародна інформація та суспільні комунікації; магістр	Вибіркова
Кількість годин/кредитів 120 / 4		Рік навчання: перший
		Семестр: перший
		Лекції: 20 год.
ІНДЗ: <u>немає</u>	Практичні (семінарські) : 20 год.	
	Самостійна робота: 72 год.	
	Консультації: 8 год.	
		Форма контролю: залік

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ:

Поняття «стратегічні комунікації», цілі, завдання, суб'єкти й об'єкти. «М'яка сила». Публічна дипломатія. Міжнародний PR. Інформаційно-психологічні операції. Центр стратегічних комунікацій StratCom Ukraine. Специфіка масових комунікацій. Поняття «пропаганда». З історії пропаганди. Види пропаганди. Контрпропаганда, її види. Теорії масового (пропагандистського) впливу. Моделі пропаганди. Структура (рівні) пропагандистського повідомлення. Факти, фейки й дезінформація в пропагандистському повідомленні. Стереотипи як основа пропаганди. Маніпулятивні технології в пропаганді. Аналіз пропагандистських наративів. Тролінг. Агенти впливу. Досвід Холодної війни з притягнення агентів впливу до відповідальності. Досвід демократичних країн з протидії агентам впливу. Правові можливості протидії агентам впливу в Україні. Боротьба з пропагандою.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

- здатність виявляти та аналізувати природу, динаміку, принципи організації стратегічних комунікацій та пропаганди;
- здатність приймати обґрунтовані рішення щодо здійснення пропагандистської діяльності;
- здатність аргументувати вибір шляхів вирішення завдань професійного характеру у сфері стратегічних комунікацій та пропагандистської діяльності, критично оцінювати отримані результати та обґрунтовувати прийняті рішення;
- здатність аналізувати та прогнозувати міжнародні відносини у різних контекстах, зокрема політично-пропагандистському;
- здатність здійснювати прикладні аналітичні дослідження з проблем пропаганди й стратегічних комунікацій;
- здатність до самонавчання, підтримки належного рівня знань, готовність до опанування знань нового рівня, підвищення своєї фаховості та рівня кваліфікації.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1: Теоретичні аспекти пропаганди в контексті стратегічних комунікацій

Тема 1. Інструменти стратегічних комунікацій

Поняття «стратегічні комунікації», цілі, завдання, суб'єкти й об'єкти. «М'яка сила». Публічна дипломатія. Міжнародний PR. Інформаційно-психологічні операції. Центр стратегічних комунікацій StratCom Ukraine.

Тема 2. Пропаганда як вид масових комунікацій

Специфіка масових комунікацій. Поняття «пропаганда». З історії пропаганди. Види пропаганди. Контрпропаганда, її види. Теорії масового (пропагандистського) впливу.

Тема 3. Пропагандистське повідомлення

Моделі пропаганди. Структура (рівні) пропагандистського повідомлення. Факти, фейки й дезінформація в пропагандистському повідомленні. Стереотипи як основа пропаганди

Тема 4. Маніпулятивні технології в пропаганді

Модель маніпулятивного впливу. Методи маніпуляцій. Прийоми маніпулятивного впливу (техніки NLP). Техніки маніпулювання за Наомом Хомським. Політичний міф. Політичний імідж. Політична чутка.

Тема 5. Семінар 5. Аналіз пропагандистських нарративів

Рівні нарративів. Структура нарративів. Аналіз нарративів. Мистецтво як засіб пропаганди. Монументальна пропаганда. Перформанс як пропаганда.

Тема 6. Суб'єкти впливу

Тролінг. Російська фабрика тролів. Ботоферми. Агенти впливу. Досвід Холодної війни з притягнення агентів впливу до відповідальності. Досвід демократичних країн з протидії агентам впливу. Правові можливості протидії агентам впливу в Україні.

Тема 7. Боротьба з пропагандою

Боротьба з пропагандою в ЄС (EastStratCom, EUvsDisinfo). Боротьба з пропагандою у США (Global Engagement Center – Центр глобальної взаємодії). Боротьба з пропагандою у Великобританії/Франції/ФРН/Польщі/Литві..... Боротьба з пропагандою в Україні. StopFake. Медіаграмотність.

Семінар 1. Інструменти стратегічних комунікацій

1. Поняття «стратегічні комунікації», цілі, завдання, суб'єкти й об'єкти
2. «М'яка сила»
3. Публічна дипломатія
4. Міжнародний PR
5. Інформаційно-психологічні операції
6. Специфіка масових комунікацій
7. Центр стратегічних комунікацій StratCom Ukraine

Семінар 2. Пропаганда як вид масових комунікацій

1. Поняття «пропаганда». З історії пропаганди
2. Види пропаганди
3. Теорії масового (пропагандистського) впливу
4. Моделі пропаганди
5. Структура (рівні) пропагандистського повідомлення

6. Факти, фейки й дезінформація в пропагандистському повідомленні
7. Стереотипи як основа пропаганди

Семинар 3. Маніпулятивні технології в пропаганді. Аналіз пропагандистських наративів

1. Модель маніпулятивного впливу. Методи маніпуляцій
2. Прийоми й техніки маніпулятивного впливу (техніки NLP)
1. Рівні наративів. Структура наративів. Аналіз наративів
2. Мистецтво як засіб пропаганди
3. Монументальна пропаганда
4. Перформанс як пропаганда
5. Політичний міф
6. Політичний імідж
7. Політична чутка

Семинар 4. Суб'єкти впливу. Боротьба з пропагандою

1. Тролінг. Російська фабрика тролів. Ботоферми
2. Агенти впливу. Досвід Холодної війни з притягнення агентів впливу до відповідальності
3. Досвід демократичних країн з протидії агентам впливу
4. Правові можливості протидії агентам впливу в Україні
5. Боротьба з пропагандою в ЄС (EastStratCom, EUvsDisinfo)
6. Боротьба з пропагандою у США (Global Engagement Center – Центр глобальної взаємодії). Боротьба з пропагандою у Великобританії/Франції/ФРН/Польщі/Литві.....
7. Боротьба з пропагандою в Україні. StopFake
8. Медіаграмотність

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Практичні аспекти аналізу пропаганди в системі стратегічних комунікацій

Семинар 5. Практичне завдання

1. Передивіться фільм 2011 р. «Эффект пирамиды. Секретные материалы» (<https://www.youtube.com/watch?v=3M31xGGmnjA>): хто є замовником такого фільму, на яку аудиторію спрямований, який основний меседж, які технології використані, наскільки об'єктивно подані факти / наскільки тенденційно подані факти, як здійснюється розмежування на «ми» й «вони»?

2. Передивіться мультфільм 1965 р. «Ваше здоровье» (<https://www.youtube.com/watch?v=rZr7SNr7lml>): хто є замовником такого фільму, на яку аудиторію спрямований, який основний меседж, які технології використані? Чому цей мультфільм деякий час був заборонений в СРСР?

3. Передивіться мультфільм 1983 р. «Спички» (https://www.youtube.com/watch?v=n_gfsYwrkk): хто є замовником такого фільму, на яку аудиторію спрямований, який основний меседж, які технології використані? Чому цей мультфільм деякий час був заборонений в СРСР?

Семинар 6. Практичне завдання

Прочитайте статті на сайті RT за темою «Україна» (<https://russian.rt.com/trend/334986-ukraina>), опубліковані упродовж тижня (будь-якого місяця). Проаналізуйте статті за такими

критеріями: загальна к-сть статей, присвячених Україні; к-сть статей за окремими темами (наприклад, Уряд України, Президент України, РФ, коронавірус, історичні пам'ятки тощо); хто є «ми», «вони», «третя сторона»; які інтенції домінують по кожному з визначених об'єктів.

Словник інтенцій (Джерело: Ушакова Т.Н., Павлова Н.Д., Латынов В.В., Цепцов В.А., Алексеев К.И. Слово в действии. Интент-анализ политического дискурса. СПб.: Алетейя, 2000. 316 с.):

- *анализ* – рассмотрение, разбор темы, ситуации, не предполагающий выражение отношения к действующим лицам и самому говорящему
 - *анализ (+)* – основанное на фактах рассмотрение, разбор темы, ситуации, предполагающий выражение положительного отношения к действующим лицам
 - *анализ (-)* – основанное на фактах рассмотрение, разбор темы, ситуации, предполагающий выражение отрицательного отношения к действующим лицам
 - *безличное обвинение* – обвинение, при котором виновники осуждаемых действий или поступков не указываются
 - *безличное разоблачение* – разоблачение, при котором его объект(ы) не называется, т.е. не указывается лицо (лица), чьи злоупотребления, тайные замыслы и т.п. становятся предметом открытого обсуждения и осуждения
 - *дискредитация* – приведение фактов и аргументов, подрывающих доверие к кому-либо или чему-либо, умаляющих чей-нибудь авторитет
 - *информация* – приведение точных данных и фактов
 - *кооперация* – выражение отношения, направленного на привлечение к участию в совместных действиях или разделении позиций
 - *критика* – отрицательное суждение о человеке (людях) и его (их) действиях и поступках
 - *неявная самопрезентация* – самопрезентация, выражаемая косвенно, без прямого указания на объект позитивного оценивания
 - *обвинение* – приписывание кому-нибудь какой-либо вины, признание виновным в чем-либо
 - *отвод критики* – отрицание негативных суждений о человеке (людях) и/или его (их) действиях и поступках
 - *отвод обвинений* – отрицание приписываемой кому-нибудь какой-либо вины
 - *отказ в просьбе* – отрицание возможности выполнения просьбы
 - *оценивание (+)* – положительное суждение о человеке (людях) и его (их) действиях и поступках
 - *побуждение* – призыв к какому-либо действию, принятию точки зрения
 - *предупреждение* – предостережение, предваряющее извещение о возможных событиях, действиях, ситуациях и т.п.
 - *презентация* – представление кого-либо или чего-либо в привлекательном виде
 - *противостояние* – обнаружение противоположной позиции, непримиримого несогласия
 - *размежевание* – выявление различий и несходства в позициях и мнениях
 - *разоблачение* – обнаружение чьих-либо неблагоприятных действий, намерений, отрицательных качеств
 - *самокритика* – критика, направленная на самого говорящего
 - *самооправдывание* – приведение аргументов и/или фактов с целью доказать свою невиновность
 - *самосохранение (осторожность)* – выражение неопределенного отношения к разбираемой теме, ситуации и ее действующим лицам
 - *самопрезентация* – представление себя говорящим в привлекательном, выгодном свете
 - *угрозы* – запугивание, обещание причинить кому-нибудь неприятность, зло

- *успокоєння аудиторії* – приведення аргументів і /или фактів з метою заспокоїти аудиторію

Семінар 7. Практичне завдання

Прочитайте 10 статей на сайті DW за темою «Україна» (<https://www.dw.com/uk/головна/україна/s-9876>). Проаналізуйте статті за такими критеріями: домінуючі теми (наприклад, Уряд України, Президент України, РФ, коронавірус, співпраця з ЄС тощо); хто є «ми», «вони», «третя сторона»; які інтенції домінують по кожному з визначених об'єктів (перелік інтенцій – Див. Семінар 11).

Семінар 8. Практичне завдання

Прочитайте статтю (додається окремо) й дайте відповідь на такі питання:

АНАЛІЗ СТАТТІ

- Які емоції викликає ця стаття? (одна відповідь):
Позитивні / негативні / не викликає емоцій / не знаю
- Чи формулювання у статті підштовхують Вас до певних висновків?
Так / ні / не знаю.
- До яких висновків підштовхує Вас стаття?
- Яка мета цієї статті?
Поінформувати про те, що сталося / переконати і здійснити вплив на інших / не знаю.
- Чи у статті представлені різні точки зору?
Так / ні / не знаю.
Поясніть свої думки.
- Всі імена офіційних представників, дані та цитати подані точно і мають чіткі посилання на джерела.
Так / ні / не знаю
- Заголовок статті є маніпулятивним.
Так / ні / не знаю
Поясніть свої думки.
- Журналіст...
Демонструє упередженість стосовно того, про що повідомляє / його/її позиція є нейтральною / не знаю.
- Чи відокремлені факти від суджень?
Так / ні / не знаю
- Наскільки достовірними є коментарі, цитати та заяви експертів у статті?

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Зовсім недостовірні Дуже
достовірні
- Як би Ви загалом оцінили цю історію?

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Неправдоподібна Правдоподібна
- Чи підтримуєте Ви необхідність заборон для захисту національного інформаційного простору? Поясніть свою позицію

Зовсім не підтримую / Скоріше не підтримую / Скоріше підтримую / Цілком підтримую / не знаю.

13. Ваше ставлення до заборон в інформаційній площині є близьким до наступного твердження.

- Підтримую всі заборони, бо Україна знаходиться у стані війни
- Підтримую заборону тільки явно антиукраїнського контенту
- Сумніваюся в необхідності заборон, бо має бути абсолютна свобода слова
- Не підтримую заборон в культурній сфері, бо у нас спільні традиції, історія і єдиний культурний простір
- Не підтримую заборони, бо Україна має йти шляхом примирення
- Не підтримую заборони, бо в нас має бути єдиний комунікаційний простір з нашим сусідом
- Не підтримую заборони, бо «ворога треба знати в обличчя»
- Важко відповісти

14. Цю статтю і подібні до неї Ви б визначили як: ВСІ ВІДПОВІДІ, ЩО ПІДХОДЯТЬ

- Зважену аналітику
- Псевдоаналітику
- Проросійську пропаганду
- Проукраїнську контрпропаганду
- Прояв свободи слова
- Збалансовану інформацію
- Фаховий журналістський матеріал
- Неякісну журналістику
- Просвітницький матеріал, що відкриває правду, яку від нас приховують
- Жоден з варіантів

15. Оберіть характеристики тексту, що впливає, на протипагу тексту, що інформує. ВСІ ВІДПОВІДІ, ЩО ПІДХОДЯТЬ

- Представляє окрему думку як факт
- Апелює до емоцій
- Апелює до загальновідомих фактів
- Метою є передача інформації
- Метою є навіювання
- Надає знання
- Є об'єктивним
- Змінює думки і ставлення
- Метою є пояснити, але не пропонувати рішення
- Метою є пояснити, але також переконати

Не знаю

Додатково:

Гра (як створюють маніпулятивні медіа)

[Маніпулятор. Навчальна гра для журналістів](#)

Семінар 9. Практичне завдання

Прочитайте 3 промови Президента з різних нагод (в аналізі назвіть їх): визначіть пропагандистські меседжі, на кого зорієнтовані, хто є «ми» і «вони», чи є «третя сторона», які інтенції цих промов?

Семінар 10. Практичне завдання

1. Порівняйте пропагандистські образи у художніх фільмах радянського періоду й сучасної України (Герой, його інтереси, цілі, ставлення до держави, національна ідентичність; Антигерой, його цілі).

2. Проаналізуйте теми, цілі й ефективність сучасної української карикатури.

Рекомендовані джерела:

1. ГЛОСАРІЙ. Навчальний енциклопедичний словник-довідник із питань інформаційної безпеки. Луцьк: Вежа-друк, 2019.

2. Горбулін В.П. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання: монографія / В.П. Горбулін, О.Г. Додонов, Д.В. Ланде. – К.: Інтертехнологія, 2009. – 164 с. – Бібліогр.: с. 153-162.

3. Деструктивні впливи та негативні наративи: інструменти виявлення та протидії: метод.мат. / Д.В. Дубов, А.В. Баровська, Ю.К. Каздобіна. – К.: УФБС, 2020. – 60 с.

4. Дубов Д. В. «В інтересах іншої держави...»: проблеми виявлення та протидії агентам впливу: аналіг. доп. / Д. В. Дубов, І. О. Корецька. – К. : НІСД, 2018. – 48 с.

5. Міжнародна інформація: терміни і коментарі. Навчальний посібник / Макаренко Є. А., Рижков М. М., Кучмій О. П., Фролова о. М. – Вид. 2-ге, доповн. та переробл. – К.: Центр вільної преси, 2016. – 518 с.

6. Павлова Н.Д., Гребенщикова Т.А. Интент-анализ постсобытийного дискурса в интернете. Психологические исследования, 2017, 10(52), URL: <http://psystudy.ru/index.php/num/2017v10n52/1407-pavlova52.html>

7. Ушакова Т.Н., Павлова Н.Д., Латынов В.В., Цепцов В.А., Алексеев К.И. Слово в действии. Интент-анализ политического дискурса. СПб.: Алетейя, 2000. 316 с.

8. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / з а заг. ред. В. П. Горбуліна. – К. : НІСД, 2017. – 496 с.

9. Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах. Монографія. - К. : Вадекс, 2019. - 442 с. <http://stratcom.nuou.org.ua/wp-content/uploads/2019/10/SCvmegdunar.pdf>

10. Giles Keir. Russia's 'New' Tools for Confronting the West Continuity and Innovation in Moscow's Exercise of Power, *Research Paper. Russia and Eurasia Programme, 2016.* URL: <https://www.chathamhouse.org/2016/03/russias-new-tools-confronting-west-continuity-and-innovation-moscows-exercise-power>

11. HACKS, LEAKS AND DISRUPTIONS. RUSSIAN CYBER STRATEGIESEdited by Nicu Popescu and Stanislav Secieru. URL: <https://www.iss.europa.eu/content/hacks-leaks-and-disruptions-%E2%80%93-russian-cyber-strategies>

12. Richterová Jitka. NATO & Hybrid Threats. Background Report, 2016, URL: https://www.researchgate.net/publication/286344092_NATO_Hybrid_Threats
13. Snegovaya Maria. Russia Report 1. Putin's Information Warfare in Ukraine. Soviet Origins of Russia's Hybrid Warfare, Washington: (accessed June 4, 2020). the Institute for the Study of War, 2015, URL: www.understandingwar.org
14. SÕJATEADLANE Estonian Journal of Military Studies CULTURAL, PEACE AND CONFLICT STUDIES SERIES
15. Veebel Viljar. *Russian Propaganda, Disinformation and Estonia's Experience*, Tallinn: Foreign Policy Research Institute, 2015, URL: https://www.files.ethz.ch/isn/194051/veebel-russian_disinformation.pdf
16. White Jon. DISMISS, DISTORT, DISTRACT, AND DISMAY: CONTINUITY AND CHANGE IN RUSSIAN DISINFORMATION. URL: <https://www.ies.be/node/3689>

Додатково:

[Скільки коштує інформація](#)

[Чому розумні люди ведуться на фейки та маніпуляції | Лекція | Мороз, Стародубська, Озерна](#)

[На боротьбу з російською пропагандою новий Центр інформбезпеки отримає 9 людей та 10 мільйонів гривень. Як із цим «злетіти» — у першому великому інтерв'ю голови центру Любові Цибульської](#)

["Завдання тролів - ініціювати інфохвилю, до якої масово приєднуються реальні користувачі, яких професійним жаргоном росіяни називають гарматним м'ясом", - Ілля Вітюк, начальник управління, департамент кібербезпеки СБУ](#)

[Війни ботів. Як працюють українські армії медіакілерів у Facebook](#)

[Головне болото країни. Як Facebook став джерелом №1 брехні для українців](#)

[Театр тисячі ботів. Як українські політики створюють ілюзію популярності в Facebook](#)

[Гібридний Шарій. Як розпізнати проросійського блогера](#)

[Рейтинг дотримання журналіських стандартів в онлайн медіа](#)

[Як маніпулює телебачення](#)

[Як маніпулюють в YouTube](#)

[Як маніпулюють у Google](#)

[Як маніпулюють у Viber](#)

[Як маніпулюють у Telegram](#)

[StopFake](#)

[VoxCheck](#)